

A REGÉNY MŰVÉSZETE

Előszó a „New York-i kiadás” 17. kötetéhez

Részlet

Szabó Szilárd fordítása

Ha e nagy rendrakás közepette, már amennyire lehetséges, a hasonlót a hasonló közelében szeretném elhelyezni, most, hogy tartsam a sort, Az ÖSERDEI VAD-at kell idecitálnom. A kompozíció véletlen csírájának őstalaja után kutatva – s egy viszonylag közeli időpontról elindulva, hiszen a fényt, akárcsak elődje esetében, ezúttal is egy vegyes gyűjteményben (A JOBBIK FAJTA, 1903) kell megpillantanom – kíváncsiságomban ismét az idő áramának forrásvidékéig evickélek vissza, de csak azért, hogy üres kézzel térjek meg. E szövevényes fantáziadarab tárgya – melyet, hadd tegyem hozzá máris, annyiban feltétlenül sikeresnek tartok, hogy indítéka kivételes élességgel áll az olvasó előtt – csak bajosan nyerhetett fölvetelt a sürgető feladatok örökifjú társaságába; mégis, mindennek ellenére, úgy bukkan elém egy régi jegyzetfüzet tíz sorából, mint önteltségem emléke, mint egy kész, bevégzett mű váza. Egy újabb szegény, érzékeny úriember, aki csodálatosan illik Az OLTÁR Stransomjának társaságába – tagadhatatlan vonzalmam a szegény, érzékeny úriemberek iránt szinte már zavarba ejt, ahogy soraikat szemlélem! –, arra kárhoztatik, hogy egy különös affért követően, életútja küszöbéhez érve, szakadatlanul valami rendkívüli sors céltalan előérzetén töprengjen; ez a meggyőződés, mely az elméjébe fészke-li magát, a régmúltból eredő képzeteinek magja és táplálója, nem más, mint hogy tapasztalnia kell valamit, ami neki rendeltetett, s ami jóra vagy rosszra is fordulhat, valami ritka kegy, kiszámíthatatlan erőszak vagy példátlan csapás nyomán. Szinte látom őt élete kezdetén – a balsejtelem miriádjainak és a bizalom miriádjainak zavaros csillagképei alatt; mindenestül alávetve az előre látható komplikációk logikus és kőkemény hatásának: annak, hogy várakoznia kell, várni, hogy fölismerje az igazit, nem merülve el a köznapi, megszokott apró emberi kalandokban, járjanak bár örömmel vagy bánattal, külsőségeiben is hozzáidomulva sorsa különleges formájához. Nagyjából ilyen képet alkotok róla. Az előtolakvó jelenések, a kifürkészett vagy megmagyarázni vélt ígéretek avagy előjelek nem lopják be babonás lelkébe a kárhozat gondolatát (ha esetében jó szó a kárhozat), mellyel kifinomult lelkiismerete eljátszhatna, sem az áthullását az üdvözült boldogságba (*ugyancsak* hitbéli alapon), mely elég volna ahhoz, hogy egyszer s mindenkorra lezárja a számlát. Így aztán, ahogy a tapasztalás valamennyi alakja a maga lehetőségeivel elvonul a szeme előtt, nem tehet mást, mint hogy nemet int feléjük a kudarc sterilizáló megszokásától vezetve, attól, hogy még sohasem találta elég jónak, és sohasem tette magáévá őket.

Végül, érthető módon, nem marad más vágya, mint hogy erejét összemérje végzetével, vagy legalább érezze a jelenlétét, lássa színről színre, egyszóval, hogy megértse; de a végzet valódi vagy álruhás heroldjai közül egy sem súgja a fülébe az igazságot; csak azért dobognak az ajtaja előtt, hogy aztán némán álljanak odébb; közben az évek elillannak, míg ő visszafojtott lélegzettel vár, türtőzteti magát, és – a rettegés erejével, amit hol göggye, hol kishitúsége edz – elnyomja magában ezt a kivételes titkot. Szükségse-

rűen elhanyagol mindent, hagyja, hogy balsejtelme álorca alatt, félenksége magyarázat híján növekedjék; így lesz megszállottja a találgatásnak, vajon hová vezet mindez, s mert a dolgok rendszerint a közös tapasztalat – szélesebb vagy mélyebb – azonossága felé vezetik az embert, így retten vissza mindenekfölött attól, hogy a maga bizonytalanságában bárkivel is kapcsolatra lépjen. Mint az elvakult kincskereső az óvilági kalandban, mihelyt eljön a pillanat, ő is „lángra gyúl”, mintha megérezné a közelben rejlő drágakő erejét – csak azért, hogy aztán ismét az ellenkező végletbe, a dermedésbe zuhanjon; dermedésbe, amely, szó szerint, átjárja minden tagját, mihelyt óratítése halasztást szenved. Életútja tehát egyetlen hatalmas negatív kalandként mutatkozik meg, s a beszámoló, melyet adok róla, lényegében azt a színtiszta esetet példázza, ahogyan mennyi kínlódás közepette előbb a „lángra gyúlásig”, majd a leghasztalanabb eltévelyedésig jut. Óvakodik megragadni, amit a véletlen kínál, hiszen erős hitével többre törekszik, mint hogy csupán annyira élje át, csupán annyira reszkessen a színe előtt, mint bárki emberfia; nem engedi, hogy a kisebb veszteségek viharai tompítsák szenvedélyét. Egy ily módon leélt élet magában hordozza kifejtését – hogy az út végén felvillan a fény, amelynél végre elolvashatja az életén végighúzódó talány megfejtését, s igazolva láthatja rögeszméjét. Csakugyan kijelölték, és csakugyan elszenvetde sorsát – ami az volt, pontosan az, hogy ő legyen az egyetlen ember, akivel nem történt semmi az égvilágon. Azon a ponton hagyom magára, amikor hatalmába keríti ez a tudás – amikor kezdi megérteni végre; jöllehet abban, ahogy a munkába vett tárgyat így, bevégezetlenül helyezem az olvasó asztalára, mintha az a meggyőződésem rejlene, hogy ez a mind magányosabb tanú nem járhat túl nagy sikerrel ebbéli igyekezetében. Csak annyit állíthatok biztosan, hogy ha ügyében némi eredménnyel fáradoztam, úgy az mindenestül a tisztaságnak és a bájnak köszönhető, mellyel az imént körvonalazott tárgy kifejezésre jutott.

Horváth László Imre

EGY TALÁLKOZÁS FORGATÓKÖNYVE

*„Az idő olyan, tudod, mintha
dadogna az öröklét”*

(Umberto Eco:
BAUDOLINO)

A Blahán nyolckor. Várnék rád
a hajléktalanok között a szökőkútnál,
ami soha nem működött szerintem.
De lehet, hogy már ott lennél, mikor
leszálok a hetesről,
fel-alá járkálnál, mert fázol,
hamar elfagynak a végtagjaid,
valami furcsa teremtmény lehetsz,